www.turkishstudies.net/history

Turkish Studies - Historical Analysis

eISSN: 2667-5552

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Türk Ocakları'nın Kapatılması ve Mallarının Tasfiyesi Gaziantep Türk Ocağı Örneği *Closing the "Türk Ocakları" and Disposing of Their Goods "Gaziantep Türk Ocakları" Example*

Neslihan Bolat Bozaslan*

Abstract: Turkish Hearths is one of Turkey's oldest non-governmental organization was founded in 1912 by a group of young medical student. It is a concrete manifestation of the Turkism movement, which is one of the intellectual drafts that were effective in the last period of the Ottoman State. "Türk Ocakları" played an important role in the sprouting of the National Struggle. "Türk Ocakları", one of the first places closed by the Entente States during the occupation of Istanbul, became an important center during the National Struggle. Turkish Hearths continued to operate after the founding president of the Republic of Turkey, especially during the political and social Hamdullah Suphi has become a power center. This situation was not welcomed by the Republican People's Party (CHF) administration, which overtook the administration of the country over time, and with the effect of the conjunctural developments of the period, the closure of the Turkish hearths came to the agenda in 1931. A commission was established for the disposal of the "Türk Ocakları", which were closed at the Extraordinary Congress held on April 10, 1931, and this commission closed all quarries and liquidated their properties. Some of these properties have been sold and some have been transferred to CHF. Liquidation procedures could only be completed in 12 years. As a result of these transactions, the debts were paid and the remaining amount provided a significant income to the party. In our study, it is aimed to evaluate the closure and liquidation process of "Gaziantep Türk Ocakları" in the light of archive documents based on the correspondence between the "Gaziantep Türk Ocakları" established in 1918 and the liquidation commission regarding the goods of Kilis and Besni "Türk Ocakları" and the CHF provincial administrators.

Structured Abstract: Turkish Hearths is one of Turkey's oldest non-governmental organization was founded in 1912 by a group of young Tıbbiyeli. It is a concrete manifestation of the Turkism movement, which is one of the intellectual influences in the last period of the Ottoman State. "Türk Ocakları" played an important role in the sprouting of the National Struggle. "Türk Ocakları", one of the first places closed by the Entente States during the occupation of Istanbul, became an important center during the National Struggle. further strengthened with the establishment of the Turkish Republic of Turkey in January with various political and social grounds it was closed in 1931.

In our study, it is aimed to evaluate the closure and liquidation of the "Gaziantep Türk Ocağı" in the light of archive documents, based on the correspondence between the Gaziantep Türk Ocakları established in

*Öğr. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü
Lecturer Dr., Gaziantep University, Faculty of Science and Letters, Department of Atatürk's Principles and Revolution History

ORCID 0000-0003-3345-356X

bolat@gantep.edu.tr

Cite as/ Atıf: Bolat Bozaslan, N. (2020). Türk Ocakları'nın kapatılması ve mallarının tasfiyesi Gaziantep Türk Ocağı örneği. *Turkish Studies - History*, 15(2), 407-419. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43480>

Received/Geliş: 09 May/Mayıs 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2020

Published/Yayın: 25 June/Haziran 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

1918 and the liquidation commission regarding the goods of “Kilis and Besni Türk Ocağı” and the Republican People's Party (CHF) provincial administrators.

Turkish Hearths continued to operate after the establishment of the Republic of Turkey, especially the reign of president Hamdullah Suphi has become a power center as political and social. This situation was not welcomed by the CHF government, which overtook the administration of the country over time, and the closure of the Turkish hearths came to the agenda in 1931 with the effect of the periodic developments. A commission was established for the disposal of the Türk Ocağı, which were closed at the Extraordinary Congress held on April 10, 1931, and this commission closed all quarries and liquidated their properties. Some of these properties have been sold and some have been transferred to CHF. Liquidation procedures could only be completed in 12 years. As a result of these transactions, the debts were paid and a significant income was provided to the party with the remaining amount. In this framework, the properties and real estate belonging to the “Türk Ocağı” in Gaziantep were also evaluated.

A detailed literature review was carried out at the beginning of the study. Archive documents related to the subject have been transcribed and analyzed. Synthesis and analyzes were made by comparing all sources in accordance with the procedures in history research.

After the closure of the “Türk Ocağı”, a Liquidation Committee was established at the meeting of the CHF General Assembly on 20 May 1931, in order to make the transfer transactions healthier. The Liquidation Committee started its work without delay and started to make correspondence with the Provincial Organizations of the “Türk Ocağı”. The Liquidation Committee asked for detailed information about the status of the quarries and asked them to indicate the estimated values of all the goods, as well as those that can be used as a Community Center and on behalf of the Party. In this instruction, information about the evaluation and correspondence of the quarries is given. In accordance with this directive, “Gaziantep Türk Ocağı” sent information about the quarries in the province to the CHF “general secretaries.

In these correspondences, it was reported that there was a hearth in the center, Kilis and Besni throughout Gaziantep, and their securities, real estate debts and receivables were reported. In these correspondences, it was reported that the furnace in Besni was closed in 1929 and there was no debt or receivable from this furnace. It was also reported that the furnace in Kilis had a sports club inside but was closed due to impossibilities. The process related to the building and the land belonging to “Kilis Türk Ocağı” was disposed due to the building debt that took a long time. It was bought by Fırka in the next period. It is also reported that there is a sports club operating in the football, tennis, volleyball branches in “Gaziantep Türk Ocağı”.

The “Türk Ocağı”, which were established by a group of young youths on 25 March 1912, were organized in a short time and became the gathering center of the idea of Turkism. After the First World War, which Turkey supported the National Struggle movement was launched in January in response to the occupation of any part of the country established after the victory growth and development in the Republic of Turkey it was again in the forefront.

Some of the goods of the “Türk Ocağı”, which were closed in 1931 for political and social reasons, were sold and some were transferred to the CHF. These transactions were made by a liquidation committee and all transactions were recorded with documents. In these documents, the presentation of a detailed fixture list of the goods transferred to the furnace of the quarries shows the importance given to the subject. In the documents, it is seen that “Gaziantep Türk Ocağı”, as a very active structure as an important cultural center.

Although the issue of the closure of the “Türk Ocağı” and the disposal of its goods continued to be discussed in the context of the party state integration and the ruling opposition relations, the fact that the “Türk Ocağı”, started its activities again in 1949 shows that the “Türk Ocağı”, are not an ordinary civil society organization as a representative of the mission.

Keywords: History of the Republic of Turkey, , Türk Ocakları, Republican People's Party (CHF) Hamdullah Suphi Tanrıöver, Liquidation Committee, Gaziantep Türk Ocakları.

Öz: Türkiye'nin en eski sivil toplum kuruluşlarından olan Türk Ocakları 1912 yılında bir grup Tıbbiyeli genç tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin son döneminde etkili olan fikir cereyanlarından olan Türkçülük akımının somut bir tezahürüdür. Türk Ocakları Milli Mücadelenin filizlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un işgali sırasında ilk kapatılan yerlerden biri olan Türk Ocakları Milli Mücadele sırasında önemli bir merkez haline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra faaliyetlerine devam eden Türk Ocakları özellikle başkan Hamdullah Suphi Bey döneminde siyasi ve sosyal olarak bir güç merkezi konumuna gelmiştir. Bu durum zamanla ülkenin yönetimini elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) iktidarınca hoş karşılanmamış ve dönemin konjoktürel gelişmelerinin de etkisiyle 1931 yılında Türk Ocaklarının kapatılması gündeme gelmiştir. 10 Nisan 1931 tarihinde yapılan Olağanüstü Kurultay'ında kapatılan Türk Ocakları'nın mallarının tasfiyesi için komisyon kurulmuş ve bu komisyon bütün ocakların kapatılması ve mallarının tasfiye işlemlerini gerçekleştirmiştir. Bu mallardan taşınmazların bazıları satılmış ve bir kısmı da CHF ye devredilmiştir. Tasfiye işlemleri ancak 12 yılda tamamlanabilmiştir. Bu işlemler sonucunda borçlar ödenerek kalan miktarı ile de partiye önemli bir gelir sağlanmıştır. Çalışmamızda 1918 yılında kurulan Gaziantep Türk Ocağı ve bağlı bulunan Kilis ve Besni Türk Ocakları'nın malları ile ilgili tasfiye komisyonu ve CHF il yöneticileri arasında yapılan yazışmalardan hareketle Gaziantep Türk Ocağı'nın kapatılması ve tasfiye edilmesi sürecinin arşiv belgeleri ışığında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocakları, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Tasfiye Encümeni, Gaziantep Türk Ocağı.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devletin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulması için çözüm arayışları gündeme gelmiştir. Bu çözüm arayışları çerçevesinde Osmanlıcılık, İslamcılık gibi fikirler ortaya atılmış fakat Osmanlı Devleti'nin çok uluslu ve çok dinli yapısı ve meydana gelen siyasi gelişmeler bu çözümlerin başarılı olmasına imkân vermemiştir. Bu arayışlar çerçevesinde ortaya çıkan Türkçülük fikri özellikle II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra daha fazla taraftar bulmaya başlamıştır.

Türkiye dışındaki Türkçülük hareketleri bu düşüncenin Osmanlı toplumunda yaygınlaşması için itici güç olmuştur (Sarıay, 1994:54). Bu çerçevede özellikle Balkan Savaşlarındaki mağlubiyet sonrası yükselen milliyetçilik düşünceleri ve Çarlık Rusya'sının baskıcı politikalarından etkilenen Kırımlı, Azerbaycanlı ve Kazanlı aydınların önemli katkıları olmuştur. Türkiye'de ise Ziya Gökalp'in Emile Durheim'dan etkilenerek sosyolojik manada oluşturduğu zemin başta Türk aydınları olmak üzere Türkçüğün daha fazla taraftar bulmasına zemin hazırlamıştır (Kodal, 2014:296). Başlangıç itibarıyla kültürel anlamda başlayan Türkçülük hareketi zamanla bütün mefkureleri ile tatbik edilmeye başlanmıştır (Gökalp, 2011:15).

İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesi ile birlikte oluşan özgürlük ortamı ile birlikte hürriyet eşitlik, milliyet gibi kavramlar daha yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde sayısı hızla artan gazete ve dergilerde Türkçülük fikri ile ilgili yazılar yayınlanmaya başlanmıştır. Özellikle Tanin gazetesi, Celal Nuri Bey'in Jöntürk gazetesinde çıkan yazıları (Orkun, 1977:100), Mehmet Emin Bey (Yurdakul)'in "Ben bir Türküm dinim cinsim uludur..." mısraları ile başlayan Cenge Giderken şiiri ve Ziya Gökalp'in Turan manzumeleri bu dönemde çıkan önemli Türkçü neşriyatlardandır.

Türk Ocakları'nın Açılması ve Faaliyetleri

Türkçülük hareketinin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte bu alanda teşkilatlanma ve kurumsallaşma gündeme gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak 1908 yılında Türk Derneği (Tunaya, 1988:514), 1911 yılında Türk Yurdu Cemiyeti (Sarıay, 1944:112) kurulmuş ve bu dernek daha sonra Türk Ocaklarının yayın organı olacak olan Türk Yurdu Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır.

Türkçülük fikrinin bu dönemde en fazla kabul gördüğü ve tartışıldığı yer Askeri Tıbbiye Mektebi olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında okulun modern eğitim anlayışının önemli rol oynadığı söylenebilir (Kodal, 2014:296). Askeri Tıbbiye öğrencileri Türkçülük fikrinin gelişmesi

ve yaygınlaştırılması için kendi aralarında toplantılar düzenlemiş fikir alış verişinde bulunmuşlardır (Cansever, 1993:77). Bu toplantılar sonucunda Türkçülük fikrini benimseyen tüm bireylerin birlikte hareket etmesini sağlamak amacıyla bir cemiyet kurulması fikri ön plana çıkmıştır (Tunaya, 1988:434).

Askerlik mesleğinin böyle bir cemiyet kurulmasına engel olması sebebiyle 3.sınıf temsilcisi Hüseyin (Baydur) tarafından yazılan bir beyanname 190 Tıbbiyeli genç adına imzalanarak (Orkun, 1977:101) dönemin milliyetçi aydınlarına gönderilmiş ve bu kişiler ziyaret edilmiştir (<https://www.turkocaklari.org.tr/basin-aciklamalari/190-askeri-tibbiyelinin-mektubu-1-5634> erişim tarihi: 24.4.2020). Bu çağrıya olumlu yanıt veren aydınlar ile Tıbbiyeli gençlerin temsilcileri 20 Haziran 1911 tarihinde Ahmet Ağaoğlu'nun evinde bir toplantı yapılmıştır (Sarınay, 1994:126). Bu toplantıya Mehmed Emin, Ahmet Ferid, Mehmed Ali Tevfik, Yusuf Akçura, Emin Bülend, Fuat Sabit ve Ahmed Ağaoğlu katılmışlar ve toplantının başkanlığını da Ahmet Nesimi Bey yapmıştır (Sarp, 1955:748).

Bu toplantıda Türk Ocağı adıyla bir cemiyet kurulmasına ve Mehmed Emin Bey başkanlığında geçici bir yönetim kurulunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Nizamname hazırlıkları tamamlandıktan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezinde 25 Mart 1912 tarihinde Türk Ocakları resmen kurulmuştur (Sarınay, 1994:127). Derneğin ilk yönetim kurulu şu isimlerden oluşmaktaydı (Tunaya,1988:436):

Ahmed Ferit(Tek), Reis

Yusuf Akçura, II. Reis

Mehmed Ali Tevfik, Umumi Kâtip

Dr. Fuat Sabid, Veznedar

Cemiyet II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülük fikrini benimseyen tüm cemiyet ve kuruluşlarla temas etmiştir. Türk Ocakları, İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları tarafından da desteklenmesine rağmen doğrudan siyasi faaliyetlerin içinde bulunmamıştır. Konferanslar yoluyla halka ulaşmaya çalışmıştır. Bu özelliği ile Türk Ocakları ülkede düzenli bir şekilde konferans düzenleyen ilk cemiyet olma özelliğine sahiptir. 1918 yılına gelinceye kadar Türk Ocakları'nın düzenlediği konferans sayısı 500'ü aşmıştır (Sarınay, 1994:146).Türk Ocakları bu dönemde düzenli konferansların yanı sıra sohbetler, müsamereler, konserler ve özel derslerle birlikte yapmış olduğu yayınlarla da adeta bir halk üniversitesi gibi çalışmıştır (Sarınay, 1994:146).

Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocakları

Kuruluşundan kısa bir süre sonra hızla teşkilatlanmaya başlayan Türk Ocakları, Balkan Savaşları nedeniyle oluşan karamsarlık ortamında biraz duraklamıştır. Fakat Hamdullah Suphi(Tanrıöver) Bey'in başkan seçilmesinden sonra tekrar örgütlenmesine hız vermiş, memleketin her tarafında şubeler açmaya başlamıştır (Sarınay, 1994:134). İttihat ve Terakki üyelerinin yardımları ve Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin gibi devrin önde gelen Türkçüleri'nin de Türk Ocakları'na katılmaları ile birlikte dernek önemli bir düşünce merkezi konumuna gelmiştir.1918 yılına gelindiğinde İstanbul ve illerde şube sayısı 30'un üzerine çıkmıştır (Sarınay, 1994:135).

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalaması ile başlayan işgallere en önemli tepkiler Türk Ocağı mensuplarından gelmiştir. Milli Mücadele'nin hem fikir hem de teşkilatlanması aşamalarında Türk Ocakları öncü rol oynamış, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş harcındaki en önemli yapı malzemelerinden birisi olmuştur. Bu durum İtilaf Devletleri temsilcilerin de dikkatini çekmiş ve işgal döneminde ilk basılan yerlerden biri de Türk Ocakları olmuştur (Arıkan ve Deniz, 2004:405).

Tüzüğünde siyasetle iştigal olunmaması yönünde açık bir madde bulunan Türk Ocakları, Milli Mücadele'ye bütün imkânlarıyla destek olmuştur. İstanbul Hükümeti ve İtilaf güçlerine karşı tepkisini açıkça ortaya koyarak İstanbul'da ve ülkenin her tarafında binlerce kişinin katıldığı mitingler organize etmiştir (Aydemir, 1999:82). Milli Mücadele esnasında Mustafa Kemal Paşa'ya her konuda destek veren Türk Ocaklılar Mustafa Kemal (Paşa ile birlikte Anadolu'ya geçerek en ön saflarda mücadele etmişlerdir Kodal, 2014:302).

Milli Mücadele döneminde şubeleri basılan ve kapatılmak zorunda kalan Türk Ocakları, zaferin kazanılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın desteği ile kısa sürede yeniden teşkilatlanmaya başlamıştır. 1923 yılında Anadolu'da açılmış olan ocak sayısı 37 olmuştur. Mustafa Kemal Paşa yeni Türk devletinin kültürel açıdan inşası ve inkılapların halka benimsetilmesinin Türk Ocakları aracılığıyla yapılacağını düşünmekteydi (Georgeon, 1999:182). Mustafa Kemal *"Türk Cumhuriyeti'nin inkılabı ocaklara istinat etmektedir"* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997:215) görüşünü savunmaktaydı.

Devletin desteğini yanına alarak kısa sürede büyüyen Türk Ocakları'na 1923 yılında bina tahsis edilmiş ve aynı yıl Reji İdaresi bütçesinden ödenek tahsis edilmiştir (Sarınay, 1994:281). Yine bu bağlamda 2 Aralık 1924'te 1117 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Ocakları kamu yararına çalışan dernekler statüsüne alınmıştır (BCA, 79-8/ 30.18.1.1/12.58.16). Devletin desteği sonraki süreçte de devam etmiş 1928 yılında Türk Ocağı'nın borçlarının bir kısmı hazinece üstlenilmiştir (Düstur, 1930:1859.) Mustafa Kemal Paşa, çıktığı yurt gezilerinde sıklıkla Türk Ocağı şubelerini ziyaret etmiştir (Kodal, 2014:307-309).

Türk Ocaklarının Kapatılması

1929 Ekonomik Buhranı ve başarısızlıkla sonuçlanan çok partili sisteme geçiş denemeleri Mustafa Kemal ve CHF yöneticilerini yeni bir politika arayışına itmiştir (Arıkan ve Deniz, 2004:408). Öncelikle başarısızlıkların nedeni araştırılmıştır. Bu başarısızlıkların nedeni olarak inkılapların halka yeterince yansıtılamadığı düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması olayından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın çıkmış olduğu yurt gezisi Türk Ocakları'nın geleceği açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Sarınay, 1994:320). Bu gezide vasıtasızlıktan köylere gidemediklerinden bahseden bir ocaklıya şeyh ve müritlerin otomobil masraflarını düşünmediklerini söyleyerek, Türk Ocakları'nın çalışmalarını yetersiz bulduğunu ve ocakların CHF programını halka izah etmekle en büyük vazifesini yapmış olacağını belirtmiştir (Kodal, 2014:308).

Türk Ocakları'nın çalışma şekli ve felsefesinde bir değişiklik yapılması gerektiğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya dönüşünde *"İçerden ve dışardan gelecek tehlikelere karşı cumhuriyetçi ve milliyetçi kuvvetlerin bir noktada toplanması"* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997:90) gerektiğini ifade etmiştir.

Türk Ocakları'nın kapatılmasına giden süreçte basında çıkan olumsuz haberlerin de önemli rol oynadığı görülmektedir. Yunus Nadi, Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde *"Türk Ocaklarının çalışmadığından değil çalıştırılmadığından şikâyet edilmesi"* nin daha uygun olacağını belirtmiştir (Cumhuriyet, 13.03.1931:1). Yine basında çıkan haberlerde Türk Ocaklarının yükselmekte olan faşist eğilimlere meyilli olarak teşkilatlanmakta olduğu (Vakit, 19.03.1931:2) ve Türk Ocakları'nın müstakil vaziyetten çıkarılarak CHF'nin bir şubesi olarak faaliyetlerine devam etmesi gerektiği yazılmıştır (Milliyet, 17 Mart 1931:1).

Türk Ocakları'nın muhaliflerin toplanma merkezi haline gelmesi, siyasi olarak önemli bir güç merkezi sayılması, CHF için tehdit olarak algılanması (Çeçen, 2000:86), ocakların kapatılması ile elde edilecek ekonomik kazanımlar, ocakların etnik bir ayrışmaya sebep olabileceği endişesi (Soyak, 1973:476) gibi sebepler Türk Ocakları'nın kapatılmasının gerekçeleri olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bu süreçte Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal

Paşa'nın en önemli destekçilerinden olan Hamdullah Suphi Bey'in bu tavrın aksi yönünde algılanabilecek demeçlerinin de etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Hamdullah Suphi Bey 12 Eylül 1930 tarihli “*Bu Sesi Korumayacaksınız*” başlıklı makalesinde “İçinde muhalefet sesi yükselmeyen bir Cumhuriyete biz inanabilirmiyiz ki ona başkalarını inandıralım” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadeler CHF mensupları tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Türk Ocakları'nın kapatılmasında dış sebeplerin de etkili olduğu görülmektedir. Bunların başında Türk Ocakları'nın Turancı söylemlerinin o dönemde iyi ilişkiler içinde bulunan Ruslar tarafından tehdit olarak algılanması gelmektedir. SSCB'nin Türkiye Büyükelçisi Suritch, dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı uyararak, Ocakların gençlere Turan ruhu aşıladığını, bu durumun özellikle SSCB'nin toprakları ile ilgili olduğunu ve bu durumun iki ülke ilişkilerine zarar verebileceğini dile getirmiştir (Baydar, 1968:196).

Bu dönemde dünyada ve özellikle Avrupa'da meydana gelen siyasi değişimler ve oluşumlar da Türk Ocakları'nın kapatılmasında etkili olmuştur. Nitekim söz konusu dönemde totaliter rejimler ağırlık kazanmaya başlamış ve tek partili yapıların desteklenmesi gündeme gelmiştir.

Bu gelişmeler neticesi olarak 24 Mart 1931 tarihinde Çankaya Köşkü'nde Hamdullah Suphi'nin de katılımıyla bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Türk Ocakları'nın kapatılması kararı alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa toplantının neticesini şu sözlerle ifade etmiştir.

“Türk Ocaklarının yeni esasları siyasî ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren fırkamla ve bütün manasiyle yekvücut olarak çalışmalarını münasip gördüm. Bu kararım ise, milli müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidir.”

Bu karar üzerine öncelikle Türk Yurdu dergisi yayınına ara vermiş ve Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından olağanüstü kurultay kararı alınmıştır. 10 Nisan 1931 Cuma günü toplanan olağanüstü kurultayda Türk Ocakları Cemiyeti'nin feshine ve mallarının CHF'na devredilmesi kararı alınmıştır (Cumhuriyet, 11.04.1931:1).

Gaziantep Türk Ocağı'nın Kapatılması ve Mallarının Tasfiyesi

1918 yılında açılan Gaziantep Türk Ocağı (Bozdağ, 2013:235) kısa sürede teşkilatlanarak faal bir yapıya bürünmüştür. Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Atatürk ve TBMM Hükümetine desteğini esirgememiştir. Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine Antep Türk Ocağı tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgrafta; Mustafa Kemal Paşa'nın yayınladığı tamim ve telgraflardan haberdar olunduğu bildirilmiş, İngiliz işgaline karşı tedbir alınması istenmiş, Antep'in ilelebet Türk kalması için çalışan Antep gençliğinin Mustafa Kemal Atatürk'e bağlılığı dile getirilmiştir (Sarıay, 1994:20).

Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra CHF Umumi İdare Heyeti'nin 20 Mayıs 1931 tarihindeki toplantısında devir işlemlerin daha sağlıklı yapılabilmesi için bir Tasfiye Encümeni oluşturulmuştur (BCA, 490.01/78.290.3.1).

Kapatıldığında 278 şubesi bulunan Türk Ocaklarının 131 şubesinin gayrimenkulü bulunmamasına rağmen 147 şubesi zengin bir gayrimenkule sahiptir. Tasfiye Encümeni bu malların bir kısmını borçları ödemek için satmış bir kısmını da kullanılmak üzere partiye devretmiştir.

Tasfiye Encümeni vakit kaybetmeden çalışmalarına başlamış ve Türk Ocakları'nın Taşra Teşkilatları ile yazışmalar yapmaya başlamıştır. Tasfiye Encümeni, Ocaklardan durumları ile ilgili ayrıntılı bilgi isteyerek tüm malların tahmini değerleri ile birlikte bunlardan Halkevi olarak ve Parti namına kullanılacak olanların da belirtilmesini istemiştir (BCA, 490.01/80.298.2.11). Ayrıca Tasfiye Encümeni, tasfiye işlemleri ile ilgili bir talimatname yayınlarak teşkilatlara göndermiştir.

Bu talimatnamede ocaklarla ilgili değerlendirmenin ve yazışmaların nasıl yapılacağı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu talimatnameye göre hazırlanacak belgelerin şu esaslarla ilgili olması bildirilmiştir (BCA,490.01/2.7.6.1).

- 1- Ocağa ait gayrimenkuller
- 2- Spor Teşkilatı
- 3- Ocağa ait menkul eşyalar
- 4- Ocağın alacakları
- 5- Ocağın borçları

Bu talimatnameye uygun olarak Gaziantep Türk Ocağı ilde bulunan ocaklarla ilgili bilgileri CHF Katib-i Umumiliğine göndermiştir. Bu belgelerde Gaziantep Türk Ocağı ile birlikte il dâhilinde bulunan Kilis ve Besni Ocakları ile ilgili bilgiler de yer almıştır (BCA, 490,01/66.250.1.17). Yine belgede geç cevap verilmesinin nedeni olarak Kilis'ten bilgilerin ancak iki gün önce gelmiş olması belirtilmektedir. CHF Gaziantep Vilayet İdare Heyeti adına Ömer Asım Aksoy imzalı ve 119 sayı ile 12/8/1931 tarihli bu yazışmada Gaziantep'te Türk Ocakları'na ait bulunan mallarla ilgili bilgiler ve ocaklarla ilgili ayrı ayrı demirbaş eşya listesi talimatnameye uygun olarak şu şekilde belirtilmiştir.

Kilis Türk Ocağı (BCA, 490,01/66.250.1.19):

- 1- Gayrimenkul emvali:

Ocağın ikametine mahsus bir bina ve ittisalinde bir arsası vardır. Bu gün tahmini kıymeti 1000 liradan ibarettir. Bina ve arsa tapuca tescil edilmiştir. Ocak binası ve arsa muhasebe-i hususiyeden satın alınmıştır. Bina bedeli olan 510 lira henüz verilmemiştir. Fırkanın ikametine mahsus bir binası yoktur. Ocak binası da Fırka ittihazına uygun değildir.

- 2- Spor Teşkilatı:

Evvelce ocağa merbut bir spor teşkilatı varken bilahare yetersizlik ve parasızlık yüzünden dağılmıştır.

- 3- Menkul Eşyası:

Ocağın menkul eşyası ve tahmini kıymetleri merbut listede gösterilmiş olup fırkanın bunlara ihtiyacı çoktur. Satılacak eşyası yoktur.

- 4- Alacağı:

Ocağın 75 lira bilet bedeli alacağı olup tahsili meşkûttür.

- 5- Borcu:

Ocağın borcu bina bedeli olan 510 liradan ibarettir.

Tablo 1: Kilis Türk Ocağından Fırkaya Geçen Eşya Listesi (BCA,490,01/66.250.1.23.)

Kıymeti (lira, kuruş)	Adedi	Cinsi	Mülahazat
8	2	Adi Kilim	
5	5	Pencere Perdesi	Eski
100	1	Koltuk Takımı	10 parçadan ibaret
2	2	Tahta Masa	Adi
	1	Kütüphane	

Besni Türk Ocağı (BCA, 490,01/66.250.1.20):

1- Gayrimenkul emvali:

Ocağın gayrimenkul emvali yoktur.

2- Spor Teşkilatı:

Spor Teşkilatı Yoktur

3- Menkul Emvali:

Ocağın menkul emvali muhammen kıymetleri ile birlikte merbut listede muharrer olup hepsine de Fırkanın ihtiyacı vardır. Tavladan başka satılacak bir şeyi yoktur.

4- Alacağı:

Ocak esasen 929 senesi dağılmış olduğundan alacağı yoktur.

5- Borcu:

Ocağın borcu da yoktur.

Tablo 2: Besni Türk Ocağından Fırkaya Geçen Eşya Listesi (BCA, 490,01/66.250.1.22)

Kıymeti (lira, kuruş)	Adedi	Cinsi	Mülahazat
15	20	Sandalye	Adi
1,50	3	Port şapo	Adi
3	1	Yazıhane	Eski
2	1	Koltuk	Kühne
1	1	Yazı Takımı	
3	2	Masa	Adi tahta
5	1	Ut	
4	2	Tavla	
2	1	Soba	Eski ve sade
	1	Resmi Mühür	

Gaziantep Türk Ocağı (BCA, 490,01/66.250.1.18):

1- Gayri Menkul Emvali:

Gaziantep Türk Ocağı'nın gayrimenkul olarak bahçeli bir ocak binası mevcuttur. Bu gün tahmini kıymeti 10.000 liradır. Bina maliyeden taksitle alınmış olup verilmeyen borcu 4725 liradır. Henüz tapusu alınmamıştır. Ocak binası Fırka için daha elverişli bulunduğu Fırka (Vilayet ve Kaza Heyetleri) ocak binasına taşınmıştır.

2- Spor Teşkilatı:

Fırkanın himayesinde bir spor kulübü vardır. 125 mukayyet azası mevcuttur. Futbol, Tenis, Voleybol ile meşguldür. İkametlerine mahsus binaları yoktur. Ocak binasında bazı inşaat icrasiile spor kulübü içinde bir yer tahsisi mümkündür.

3- Menkul eşyası:

Ocağın menkul eşyası tahmini fiyatları ile birlikte merbut cetvelde gösterilmiş olup bunlar Fırka ve spor kulübü için lüzumludur. Satılması iktiza eden eşya yoktur.

4- Ocağın alacağı yoktur.

5- Ocağın borcu bina borcu olan 4725 liradan ibarettir.

Tablo 3: Gaziantep Türk Ocağından Fırkaya Geçen Eşya Listesi (BCA, 490,01/66.250.1.21)

Kıymeti (lira, kuruş)	Adedi	Cinsi	Mülahazat
720	92	Hezaran Sandalya	40 adedi kırık
	1	Döner Koltuk	
	2	Port Şapo	
76,30	2	Asma Lüks Lambası	
29	1	Masa Lüks Lambası	
11	1	Büyük Masa	
11	1	Kırmızı Çuha Masa Örtüsü	
23,10	6	Aba Perde	
62	4	Antep Kilimi	
10	3	Siyah Yazı Takımı	
10	2	Mütalea Masası	
20	3	Soba maa boru	
3	1	Gazi Hz.nin Fotoğrafi	
3	3	Hokka Takımı	
2,50	14	Sigara Tablası	
1,50	1	Sûrahi ve bardak	
21	1	Asma Divar Saati	
3	1	Rey Sandığı	
0,50	1	Termometre	
49	4	Avrupa Divar Halısı	
35	35	Perde Korniş	
31	45	Bayrak	
75	1	Sahne İçin kadife	
3,50	5	Kahve Cezvesi	
45	10	Kulüp için masa	
5,40	8	Lamba(adi gaz lambası)	
36,75	2	Etajer (kitap için)	
7,80	6	Çay fincanı ve tabağı	
1,35	9	Kahve Fincanı	
1,50	10	Su Bardağı	
13	2	Çiçek Masası	
22,20	10	Demir Masa	
12	4	Bezik	
5	10	Demir sehpa	
14	2	Tavla (fil dişi taşlı)	
16	4	Nargile	
8	4	Sigara Masası	
37	1	Telefon Makinesi	
5,50	10	Çaydanlık	
30	24	Likör Sehpa (madeni 18 fincan)	
18	18	Likör Fincanı	
1	2	Şekerdenlik	
2	1	Çim makası	
1	1	Budama Makası	
4	2	Kahve ocağı iş masası	

6	9	Şeker Maşası	
4	2	Çinko leğen	
	10	Tatlı kaşığı	
	2	Tatlı çatalı	
	18	Çay kaşığı	
	5	Kulplu porselen tabak	
51,20	18	Maden tepsi	
	4	Beyaz Tabak	
	1 kutu	Marka Fişi	
	4	Bira bardağı	
5	33	Çiçek Saksısı	

Gaziantep genelinde bulunan ocaklar ile ilgili verilen listede tüm ocakların eşyaları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir. Listelerde çay kaşıklarına varıncaya kadar her türlü ayrıntının belirtilmesi dönemin idarecilerinin bu işe ne kadar ehemmiyet verdiklerini göstermektedir. Gaziantep'te bulunan Ocaklar ile ilgili yazışmalar sonraki süreçte de devam etmiştir. Elde edilen belgeler ışığında bu yazışmaların 1936 yılına kadar sürdüğü görülmektedir (BCA, 490,01/66.250.1.1).

Gönderilen listede Besni Türk Ocağı ile ilgili olarak alacağının ve borcunun bulunmadığından bahsedilerek, ocağın 1929 yılında kapatıldığı bilgisi verilmektedir (BCA, 490,01/66.250.1.20). Ocağa ait çok fazla eşya bulunmamasına rağmen Besni'de bir ocak binasının bulunması Türk Ocakları'nın tüm yurttaki, kırsalda dahi teşkilatlandığını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

1927 yılında açılan (Bozdağ, 2013:239) Kilis Türk Ocağı ile ilgili olarak verilen bilgilerde ocağın bir spor kulübüne sahip olduğu ve imkânsızlıklar yüzünden kapandığı, bir bina ve arsaya sahip olduğu, bu arsa ile ilgili 510 liralık bir borcun bulunduğu belirtilmiştir. Kilis Türk Ocağı'nın sahip olduğu para, bina ve arsa ile ilgili yazışmaların sonraki süreçte de devam ettiği belgelerden anlaşılmaktadır. 4 Ocak 1932 tarihinde Kilis Türk Ocağı'na ait olan 420 lira 90 kuruş tutarındaki paranın kaza idare heyetine harcandığı vilayet idare heyetine bildirilmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.13.).

Kilis Türk Ocağı'na ait olan binanın devri ile ilgili süreç ise planlanandan oldukça uzun sürmüştür. 1932 yılına gelindiğinde, Kilis Kaza İdare Heyeti binanın devri ile ilgili öncelikle belediyeden bir satış bedeli belirlenmesini istemiştir (BCA, 490,01/66.250.1.16). Belediyenin 800 liralık bir bedel (BCA, 490,01/66.250.1.14.) belirlenmesi üzerine Kilis Kaza İdare Heyeti, Vilayete gönderdiği yazıda ekonomik vaziyet yüzünden binanın değerini belirlemenin güç olduğunu belirterek, binaya 800 lira değer biçilmesine karşılık 510 lira borcu olduğunu bildirmiştir. Kaza İdare Heyeti bu sebepten dolayı satıştan istifade edilemeyeceğini, bina ile birlikte borcunda devralındığı ve Fırka tarafından bu borcun peyderpey ödenerek binayı kaybetmek yerine mal sahibi olunmasının daha faydalı olacağına dair görüş bildirmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.15.).

Buna karşılık CHF Katib-i Umumiliği 20 Mayıs 1933 tarihinde Gaziantep Vilayet İdare Heyeti Reisliği'ne gönderdiği yazıda; Kilis Türk Ocağı'nın ait bina ile ilgili uzun süredir bir malumat alınamadığı belirtilerek süreç hakkında bilgi istenmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.10.). 24 Eylül 1933'te ikinci bir yazıyla bu konunun ehemmiyeti ile ilgili Kilis Kaza İdare Heyeti'nin uyarılması istenilmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.11.).

Kilis Kaza İdare Heyeti, bu konu ile ilgili olarak 23 Haziran 1934 tarihinde Gaziantep Vilayet İdare Heyeti Reisliği'ne gönderdiği yazıda; Kilis Türk Ocağı'ndan alınan binanın 510 liralık borcu ödenmediği için binanın ihalesinin feshedildiğini ve binanın elden çıktığını, daha

sonra 2.000 lira ödenerek binanın Fırka tarafından satın alındığı, dolayısıyla binanın Türk Ocağı ile bir alakasının olmadığı Fırkanın malı olduğu ve bu sebeple de yazışmalara cevap verilmediği bildirilmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.9). Kilis Türk Ocağı'nın malları ile ilgili süreç uzun süre gündemi meşgul etse de sonuç itibarıyla ocağa ait demirbaşlar ve kalan borcu ödenmek suretiyle bina Fırka tarafından alınmıştır.

Gaziantep Türk Ocağı'na ait demirbaşlar Fırkaya devredilmiş, bina parti tarafından satın alınmış ve tapusu Fırka tarafından çıkarılmıştır. Buna mahsuben maliyeye olan borcu da Fırka üstlenmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.3.). Belgelerde Gaziantep Türk Ocağı'nın bünyesinde üç branşta faaliyet gösteren bir spor kulübünün bulunduğu, eşya listesine bakıldığında ocağın ziyaretçilerinin fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum Gaziantep Türk Ocağı'nın oldukça faal olarak hizmet verdiğini ortaya koymaktadır.

Gaziantep'te bulunan Türk Ocakları ile ilgili olarak malumat istenmesi üzerine CHF Genel Sekreterliği'ne gönderilen 27 Nisan 1934 tarihli yazıda Türk Ocakları'ndan devralınan bina ve bunlara mahsuben maliyeye bir borcun bulunmadığı belirtilmiştir (BCA, 490,01/66.250.1.2.). Böylelikle Gaziantep Türk Ocağı'nın mallarının tasfiye süreci tamamlanmıştır.

Sonuç

25 Mart 1912 tarihinde bir grup Tıbbiyeli genç tarafından kurulan Türk Ocakları kısa sürede teşkilatlanarak Türkçülük düşüncesinin toplanma merkezi haline gelmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesi ile birlikte Türk Ocakları'na ilgi artmış özellikle parti yöneticileri Türk Ocağı'na desteklerini esirgememişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkenin her tarafının işgal edilmesine karşılık başlatılan Milli Mücadele hareketine destek olan Türk Ocakları, bu dönemde işgalcilerin hedefi haline gelmiştir. Mustafa Kemal'e ve Milli Mücadeleye destek veren Türk Ocakları, kazanılan zaferden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyetinin gelişiminde ve kalkınmasında yine ön planda olmuştur.

Mustafa Kemal tarafından da maddi ve manevi her dönemde desteklenen Türk Ocakları, 1925 yılında Kamu Yararına Çalışır Dernek Statüsüne getirilmiştir. Ancak devrin siyasi ve sosyal gelişmeleri neticesinde muhaliflerin toplanma merkezi haline geldiğinin düşünülmesi, SSCB'nin baskıları, bazı ocak yöneticilerinin yanlış algılanan tutumları, ocağın ulaştığı mali güç gibi gerekçelerle Türk Ocakları 10 Nisan 1931 tarihinde yapılan Olağanüstü Kurultayında kapatılarak malları CHF'ye devredilmiştir.

Devir işlemleri ile ilgili olarak bir Tasfiye Encümeni oluşturulmuştur. Bu encümen tasfiye işlemlerinin nasıl yapılacağı ile ilgili olarak Türk Ocakları'nın tüm teşkilatları ile yazışmalar yapmıştır. Bu bağlamda Gaziantep Türk Ocağı'nın mallarının tasfiye işlemleri için CHF Vilayet İdare Heyeti ile yazışmalar yapılmıştır.

Bu yazışmalarda Gaziantep genelinde merkezde, Kilis'te ve Besni'de Ocağın bulunduğu bildirilerek bunların menkulleri gayrimenkulleri borçları ve alacakları bildirilmiştir. Bu yazışmalarda Besni'de bulunan Ocağın 1929 yılında kapatıldığı bu ocağa ait bir borç veya alacağın bulunmadığı bildirilmiştir. Yine Kilis'te bulunan ocağın bünyesinde bir spor kulübünün bulunduğu ancak imkânsızlıklar yüzünden kapatıldığı bildirilmiştir. Kilis Türk Ocağına ait bina ve arsa ile ilgili süreç uzun zaman almış bina borcu nedeniyle elden çıkmış sonraki süreçte ise Fırka tarafından satın alınmıştır.

Gaziantep Merkezde bulunan ocak binası ise borcu ile birlikte Fırka tarafından satın alınmış, kalan borç Fırkaca ödenmiştir. Yine Gaziantep Türk Ocağı'nda futbol tenis voleybol branşlarında faaliyet gösteren bir spor kulübünün de olduğu bildirilmiştir. Belgelerde ayrıca ocaklara ait Fırkaya devredilen malların ayrıntılı bir demirbaş listesinin sunulması konuya verilen önemi göstermektedir. Belgelerde Gaziantep Türk Ocağı'nın önemli bir kültür merkezi olarak oldukça faal bir yapıda olduğu görülmektedir.

1931 yılında kapatıldığında önemli bir mal varlığına sahip olan Türk Ocakları'nın tasfiye işlemleri 12 yılda tamamlanabilmiştir. Tasfiye işlemlerinin sonucunda Türk Ocakları'ndan alınan mallar ile borçlarının tamamının ödenmiş ve kalan miktar ile de partiye önemli bir gelir elde edilmiştir. Tasfiye Encümeni Türk Ocağı'ndan partiye devredilen 1.312.000 TL değerindeki malların satışını sağlamış, Türk Ocaklarının 763.000 TL civarındaki borçlarını ödemiş ve kasasında 170.000 lira para ile görevini tamamlamıştır. Bu işlemler ile ilgili süreç sonraki yıllarda tekrar gündeme gelmiştir. 1953 yılında yapılan bu işlemlerin haksız olduğu ve iadesi ile ilgili bir kanun çıkarılmış bu tartışmalar devam etmiştir.

Türk Ocakları kapatılırken mallarının parti tarafından kullanılması, mallarının satışı yapılırken kamu yararı güden kuruluşların tercih edilmesi ve sonraki dönemde Türk Ocaklarının temel felsefesini yansıtan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kurumların bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuş olması gibi göstergeler Türk Ocaklarının kapatılma gerekçelerinin tamamen dönemsel siyasi gerekçeler olduğunu göstermektedir.

Türk Ocakları'nın kapatılması ve mallarının tasfiyesi meselesi parti devlet bütünleşmesi ve iktidar muhalefet ilişkileri bağlamında tartışılmaya devam etse de 1949 yılına gelindiğinde yeniden faaliyetlerine başlamış olması Türk Ocakları'nın bir misyonun temsilcisi olarak sıradan bir sivil toplum örgütü olmadığını göstermektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, Dosya No: 79-8, Fon Kodu: 30..18.1.1., Yer No: 12.58..16.

BCA,(CHP), Nu:490.01/78.290.3, s.1

BCA,(CHP), Nu:490.01/80.298.2, s.11.

BCA,(CHP), Nu:490.01/2.7.6, s.1.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.17.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.19.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.23.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.20.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.22.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.18.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.21.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.1.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.13.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1, s.16.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1. s.14.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.15.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.10.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.11.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.9.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.3.

BCA, (CHP), Nu:490,01/66.250.1.s.2.

Düsturlar

Düstur, 3. Tertip, C.11, Ankara 1930, s.1859.

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet, Nu:2460, 13 Mart 1931.

Cumhuriyet, Nu:2489, 11 Nisan 1931.

Vakit, Nu:4739, 19 Mart 1931.

Milliyet, Nu:1831, 17 Mart 1931.

Türk Yurdu, Sayı: 242 (Mart 1955).

Telif Eserler

Arıkan, M., Deniz A. (2004). "Türk Ocakları'nın kapatılışı, borçları ve emlakinin tasfiyesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:15, s.401-432.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1997). C.II, Atam Yayınları .

Aydemir, Ş.S. (1999). *Tek adam Mustafa Kemal (1919-1922)*, Remzi Kitabevi.

Baydar, M. (1968). *Hamdulah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, Menteş Kitabevi.

Bozdağ, O. (2013). "Türk Ocakları ideolojisi ve mimarisi (1912 - 1931)", *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.

Cansever, H. F. (1993). *Türk Ocağı'nın Doğuşundaki Sebep ve Saikler*, Türk Yurdu Yayınları.

Çeçen, A. (2000). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Kitapları.

Georgeon, F. (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, (çev. Alev Er), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Gökalp, Z. (2011). *Türkçülüğün esasları*, Nilüfer Yayıncılık,

Kodal, T. (2014). "Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi(TAED)* 52.

Orkun, H. N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*, Kömen Yayınları.

Sarınay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları.

Soyak, H. R. (1973). *Atatürk'ten Hatıralar II*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiyede Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet dönemi)*, C.1, Hürriyet Vakfı Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.turkocaklari.org.tr/basin-aciklamalari/190-askeri-tibbiyelinin-mektubu-1-5634>. (erişim tarihi: 24.4,2020)